

Ilgalaikė socialinės ekonominės raidos strategija: teoriniai modeliai ir sprendimų prioritetai Lietuvos sąlygomis

Borisas Melnikas

Vilniaus Gedimino technikos universitetas
Saulėtekio al. 11, LT-2054 Vilnius

Straipsnyje išryškinamos socialinės ekonominės raidos strategijų rengimo ir įgyvendinimo problemos, parodomi strateginių sprendimų prioritetai. Pagrindinis dėmesys skiriamas specifinėms socialinės ekonominės raidos ilgalaikių strategijų rengimo ir įgyvendinimo problemoms, pasireiškiančioms Lietuvoje ir kitose Rytų ir Vidurio Europos šalyse. Atskleidžiami politinių, socialinių, ekonominių, technologinių transformacijų dėsningumai ir jų poveikis valstybės plėtojimo perspektyvai. Apibendrinamos šiuolaikinės valstybės visuomenės raidos tendencijos. Išryškunami socialinę ekonominę raidą lemiantys veiksniai.

Raktažodžiai: *socialinė ekonominė raida, raidos strategijos, Rytų ir Vidurio Europos šalių raidos ypatybės.*

Keywords: *social economic development, development strategies, development of Eastern and Central European countries*

Įvadas

Lietuvoje, kitose Rytų ir Vidurio Europos šalyse vyksta labai sudėtingi ir priešaringi *transformacijų procesai*, išreiškiantys kokybiškai naujos XXI amžiaus visuomenės formavimąsi bei naujų tolimesnės politinės, socialinės, ekonominės ir technologinės raidos sąlygų susidarymą. Esminis dabartinio transformacijų etapo požymis – intensyvi Lietuvos ir kitų Rytų ir Vidurio Europos šalių integracija į tarptautines, ypač euroatlantines, erdves bei laipsniška adaptacija globalizacijos ir informacinės visuomenės raidos procese.

Lietuvoje ir kitose Rytų ir Vidurio Europos šalyse besireiškiantys integracijos į tarptautines erdves bei prisitaikymo prie globalizacijos ir informacinės visuomenės raidos normų procesai negali vykti stichiškai. Jie reikalauja kryptingų valdymo poveikių, realizuotinių parengiant ir įgyvendinant atitinkamas ilgalaikes raidos strategijas. Konstruktyvus ilgalaikių raidos strategijų parengimas ir įgyvendinimas kiekvienoje Rytų ir Vidurio Europos šalyje, tarp jų ir Lietuvoje, yra svarbi sąlyga, siekiant užtikrinti tolimesnių transformacijų sėkmę ir adekvačiai reaguoti į globaliniais mastais vykstančią tarptautinę integraciją bei informacinės visuomenės formavimąsi.

Ilgalaikių raidos strategijų parengimas ir įgyvendinimas įgalina atskleisti ir panaudoti papildomas galimybes pagrįstai nustatyti ir realizuoti tolimesnės politinės, socialinės, ekonominės, technologinės raidos *prioritetus*, tinkamai apibrėžti siektinus *tikslus ir idealus*, įvertinti valstybės, visuomenės bei atskirų socialinių grupių ir sluoksnių *interesus*, apibrėžti spręstinas *problemas*, rasti ir realizuoti efektyvius šių problemų *sprendimo būdus*. Įgyvendinant tokias strategijas, galimas *valstybės politikos tęstinumas ir perimamumas*, kartu sudarant prielaidas efektyvesnio valdymo priemonėmis sparčiau modernizuoti visuomenę ir kelti jos gerovę.

Ilgalaikių raidos strategijų parengimo ir įgyvendinimo problemų suvokimas ir sprendimas *aktualus mokslo ir praktikos aspektais*. Tos problemos aktualumą Lietuvos sąlygomis lemia tiek konstruktyvių, neatidėliotinių ir netradicinių sprendimų reikalaujanti sudėtinga socialinė ekonominė situacija, tiek ir intensyvūs pasirengimo narystei Europos Sąjungoje bei NATO procesai. Todėl galima teigti, jog *ilgalaikių raidos strategijų parengimo ir įgyvendinimo problemų suvokimas ir sprendimas, atsižvelgiant į globalizacijos, tarptautinės integracijos ir informacinės visuomenės raidos prioritetus*, yra svarbus *aktualių mokslinių tyrimų ir praktinių darbų objektas*. Šiuolaikinėmis Lietuvos valstybės politinės, socialinės, ekonominės raidos sąlygomis šis objektas gali būti vertinamas kaip prioritetas.

Rengiant ir įgyvendinant valstybės raidos ilgalaikes strategijas Lietuvoje ir kitose Rytų ir Vidurio Europos šalyse svarbiais laikytini šie *uždaviniai*:

- ilgalaikių raidos strategijų, ypač ilgalaikės socialinės ekonominės raidos strategijos parengimo ir įgyvendinimo *principų* nustatymas, ypatingą dėmesį skiriant tose šalyse vykstančių transformacijų specifikai įvertinti;
- globalizacijos, tarptautinės integracijos bei informacinės visuomenės formavimosi poveikių į tolimesni valstybės bendrajai ir socialinei ekonominei raidai įvertinimas, numatant atitinkamas adaptacijos ir visuomenės gerovės kėlimo kryptis;
- socialinės ekonominės raidos bei kitų strategijų, integruotinių į bendrąją valstybės raidos strategiją, prioritetų nustatymas.

Tų uždavinių prasmės suvokimas ir jų sprendimas – kompleksinė problema, reikalaujanti detalesnių aptarimų.

Borisas Melnikas – Vilniaus Gedimino technikos universiteto Vadybos katedros vedėjas, Lietuvos teisės universiteto Valdymo teorijos katedros profesorius, profesorius, socialinių mokslų habilituotas daktaras.

El. paštas: vadyba@vv.vtu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2001 m. liepos 12 d.

Socialinės ekonominės raidos ilgalaikės strategijos rengimo ir įgyvendinimo principai ir prioritetai

Socialinės ekonominės raidos ilgalaikės strategijos esmė. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų Rytų ir Vidurio Europos šalių, jau suprasta, jog pribrendo būtinybė parengti šiuolaikinio pasaulio aktualijoms bei XXI amžiaus visuomenės prioritetams adekvačią *ilgalaikę valstybės socialinės ekonominės raidos strategiją*, kurioje būtų išryškinti *šalies nacionaliniai interesai, ilgalaikiai socialinės ekonominės raidos tikslai*, apibrėžta visuomenės bei jos gyvenimo kokybės *perspektyva*, suformuota ūkio ir socialinės sistemos *vizija*, detalai struktūrizuoti ir pagrįsti svarbiausieji ilgalaikės raidos *prioritetai* bei numatyti strateginių tikslų įgyvendinimo *etapai*.

Socialinės ekonominės raidos strategija gali būti suvokiama kaip *integruotas daugialypių strateginių sprendimų kompleksas*, apimantis visas visuomenės raidos sritis bei apibrėžiantis daugelį politinės, socialinės, ekonominės ir technologinės pažangos trajektorijų. T.y. tokia strategija gali būti traktuojama kaip *tarpusavyje suderintų ir į bendras nuostatas orientuotų specializuotų strategijų visuma*.

Lietuvos Socialinės ekonominės raidos strategija turėtų būti orientuota į tai, kad artimiausių 10–15 metų laikotarpiu Lietuvoje būtų suformuota visuomenė, savo raidos potencialijomis bei gerovės lygiu prilygtų moderniausiose pasaulio šalyse įgyvendintiems standartams ir būtų pajėgi integruotis į pažangiausių ir efektyviausiai besivystančių šalių sistemą ir užtikrinti aukštą konkurencingumo lygį intensyviai besiplėtojančios globalizacijos bei visuotinės informatizacijos sąlygomis.

Ilgalaikė Lietuvos valstybės socialinės ekonominės raidos strategija turėtų būti traktuojama kaip esminė grandis šalies vystymo tęstinumą ir politikos perimamumą užtikrinančių sąlygų sistemoje, ir joje turėtų būti numatyti tokie sprendimai, kurių įgyvendinimas sudarytų sąlygas aktyviai plėtoti įvairialypes inovacijas, vystyti kūrybines iniciatyvas visose gyvenimo srityse, ženkliai padidinti intelektinį ir finansinį kapitalą bei pasiekti aukštą gyvenimo kokybės lygį. Tokie sprendimai bei siekimas juos sėkmingai įgyvendinti turėtų padidinti Lietuvos visuomenės, ypač jaunosios kartos, optimizmą ir nuoširdų tikėjimą ateitimi, garantuojančia gerovę, saugumą ir stabilumą. Beje, pastaroji aplinkybė ypač svarbi, suvokiant šiuolaikiniame pasaulyje pasireiškiančius pavojus, kuriuos sąlygoja įvairūs konfliktai ir globaliniai prieštaravimai [1; 3; 4; 5].

Ilgalaikėje Lietuvos valstybės socialinės ekonominės raidos strategijoje turėtų būti ne tik išryškinti *ilgalaikiai nacionaliniai šalies interesai*, bet ir pagrįstai parengtas šių interesų įgyvendinimo *scenarijus*.

Socialinės ekonominės raidos ilgalaikės strategijos rengimo ir įgyvendinimo principų sistema. Socialinės ekonominės raidos strategijos rengimas ir įgyvendinimas – daugialypė labai sudėtingų procesų visuma, reikalaujanti adekvataus suvokimo, kompleksinio vertinimo, atsakingo požiūrio ir efektyvaus valdymo. Tai reiškia, kad, rengiant ir įgyvendinant tokią strategiją, turi būti realizuojami tam tikri *principai*, išreiškiantys reikalavimus, kuriuos turėtų tenkinti tiek *strateginių sprendimų turinys*, tiek ir šių sprendimų priėmimo, pagrindimo bei įgyvendinimo *metodika*.

Paprastai gali būti išskirtos *dvi* pagrindinės socialinės ekonominės raidos ilgalaikės strategijos rengimo ir įgyvendinimo principų grupės:

- principai, išreiškiantys socialinę ekonominę raidą lemiančių strateginių sprendimų *turinį*;
- principai, išreiškiantys socialinę ekonominę raidą lemiančių strateginių sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo *procesą*.

Socialinės ekonominės raidos strategija visais atvejais turėtų būti orientuota į *valstybei ir visuomenei aktualių problemų sprendimą, prioritetinių tikslų ir interesų išryškirimą, įvertinimą bei realizavimą*, taip pat į *tam tikros siektinos „idealos“ ar artimos „idealiajai“ situacijai valstybėje ir visuomenėje sukūrimą*. Minėtosios principų grupės kaip tik ir leidžia apibrėžti ir realizuoti svarbiausius reikalavimus prioritetinėms raidos kryptims nustatyti bei siekiamų idealų prasmei apibrėžti.

Norint išreikšti socialinę ekonominę raidą lemiančių strateginių sprendimų turinį, tikslinga atsižvelgti į tuos principus, kuriais apibrėžiamos svarbiausios siektinos vertybės. Tokiais pagrindiniais principais laikytini šie:

- *humanistinių ir demokratijos vertybių, socialinės harmonijos ir ekologiškos raidos prioritetiškumo principai*, išreiškiantys tai, kad socialinė ekonominė raida pirmiausia turi būti orientuota į prigimtines žmogaus teises, humanistinės moralės ir demokratijos normų įgyvendinimą, visų visuomenės sluoksnių interesų suderinimą, įvairių visuomenės mažumų, tarp jų etninių ir religinių, teisių užtikrinimą, taip pat į siekimą aukštų ekologiškumo standartų, harmonizuojant sąveiką su biosocialine aplinka [2; 6];
- *socialinės ekonominės gerovės harmoningo ir sinchronizuoto didinimo principas*, išreiškiantis tai, kad valstybės socialinėje ekonominėje raidoje turi būti garantuojama pozityvi visų visuomenės sluoksnių socialinė ekonominė raida ir visuotinis socialinio saugumo ir ekonominės gerovės kilimas, siekiant visų visuomenės sluoksnių ir struktūrų raidos harmonijos, kartu įgyvendinant socialinių konfliktų ir ryškių ekonominių prieštaravimų *prevencijos* idėją [3; 6; 10];
- *nacionalinio saugumo kompleksiško principas, realizuojamas harmonizuojant sąveiką su vidine ir išorine aplinka* ir išreiškiantis tai, kad socialinė ekonominė raida turi būti orientuojama tiek į *nekonfliktinę* sąveiką su išorine aplinka, tiek ir į vidinės raidos procesų tarpusavio harmonizavimą, siekiant kompleksiskai įgyvendinti valstybės ir visuomenės saugumo ir stabilumo reikalavimus, realizuojant daugialypes politinio, socialinio, ekonominio, ekologinio, karinio gynybinio ir kitokio pobūdžio priemones;
- *mokslo ir technologinės pažangos bei inovacijų ir intelektinės raidos skatinimo principas*, išreiškiantis tai, kad socialinė ekonominė raida turi būti grindžiama įvairiapusėmis inovacijomis, realizuojamomis visose gyvenimo srityse, taip pat intelektinių išteklių ir jų kokybės gerinimo bei jų raidos reikšmingumo didinimu [7];

- *atvirumo, žmogiškųjų išteklių, informacijos bei kultūrinių mainų plėtros principas*, išreiškiantis atviro visuomenės bei laisvų mainų prioritetiškumą vis labiau intensyvejančios globalizacijos bei įvairialypės tarptautinės integracijos sąlygomis.

Minėtieji principai išreiškia svarbiausius *siekius*, realizuotinus adekvačiai tiems sprendimams, kurie turėtų būti priimami ir vykdomi, rengiant ir įgyvendinant ilgalaikę socialinės ekonominės raidos strategiją. Be to, rengiant ir įgyvendinant strateginius sprendimus, turėtų būti realizuojami ir kitokio pobūdžio principai, tarp jų tie, kurie išreiškia socialinę ekonominę raidą lemiančių strategijų rengimo ir įgyvendinimo *procesui keliamus reikalavimus*, pirmiausia *efektyvumo ir rezultatyvumo* aspektais. Iš tokių principų pagrindiniais laikytini šie:

- *strateginių sprendimų pagrįstumo, realumo ir kompleksiško principas*, išreiškiantis tai, jog strategija turi būti rengiama ir įgyvendinama, reikalaujant, kad visi valdymo bei sprendimų priėmimo subjektai sugebėtų pagrįstai ir realistiškai vertinti situaciją, kompleksiskai atsižvelgti į visas aplinkybes bei adekvačiai reaguoti į daugialypius poveikius, lemiančius socialinę ekonominę raidą [8; 11];
- *strateginių sprendimų orientavimo į kokybinius pokyčius bei į problemų prevenciją principas*, išreiškiantis tai, kad, įgyvendinant socialinės ekonominės raidos strategiją, turi būti suformuota moderni ir aukšta gyvenimo kokybe pasižyminti visuomenė, sugebanti realizuoti vis aukštesnės gerovės standartus ir pajėgianti prevencinėmis formomis spręsti savo raidos problemas;
- *strateginių sprendimų dinamiško adekvatumo bei nepertraukiamos adaptacijos aplinkos pokyčių atžvilgiu principas*, apibrėžiantis *aplinkos pokyčių monitoringo* idėją ir išreiškiantis tai, kad strateginiai sprendimai, pradėjus juos įgyvendinti, prireikus turi būti koreguojami, prisitaikant prie neišvengiamai vykstančių aplinkos pokyčių [11];
- *strateginių sprendimų orientavimo į visuotinę interesų harmoniją principas*, išreiškiantis tai, kad, rengiant ir įgyvendinant socialinės ekonominės raidos strategiją, turi būti atsižvelgiama į visų visuomenės sluoksnių interesus, kartu siekiant šiuos interesus kuo geriau tarpusavyje harmonizuoti.

Apibūdintoms dviem grupėms priskirtini valstybės raidos strategijos rengimo ir įgyvendinimo principai sudaro tam tikrą *sistemą*, į kurią integruojamos svarbiausios nuostatos, išreiškiančios strateginių sprendimų bei jų įgyvendinimo *logiką*. Šie principai labai svarbūs valstybės valdymo praktikoje, siekiant efektyvios valstybės raidos bei visuotinės pažangos.

Formuojant socialinės ekonominės raidos strategijos struktūrą, pirmiausia būtina atsižvelgti į valstybei ir visuomenei aktualias spėjamas *problemas* bei šių problemų *prioritetus*. Pavyzdžiui, daugumoje Rytų ir Vidurio Europos šalių tarp tokių problemų yra *ekonominės gerovės esminio pakėlimo* bei *socialinio saugumo* problemos, kadangi jos reikalauja ypač konstruktyvių bei ryžtingų sprendimų, nuo kurių sprendimo efektyvumo

priklausys tų šalių integracijos į globalines bei Europos struktūras galimybės. Be to, tose šalyse prioritetinės laikytinos ir *žmogiškųjų išteklių raidos, švietimo, mokslo ir technologijų plėtros, valstybės valdymo tobulinimo* bei kitos probleminės sritys.

Apibendrinant galima teigti, jog socialinės ekonominės raidos strategijos struktūroje kaip esminės grandys turi būti išskiriamos tos *specializuotos strategijos*, kurių paskirtis – užtikrinti valstybei ir visuomenei aktualių prioritetinių problemų išsprendimą, atitinkamose gyvenimo srityse sukuriant siekiamą „idealiąją“ ar „idealiajai“ artimą situaciją. Tinkamas socialinės ekonominės raidos strategijos struktūrizavimas įgalina konstruktyviai parengti ir įgyvendinti strateginius sprendimus, racionaliai sukonzentruoti keliamiems tikslams pasiekti reikalingus išteklius bei pagrįstai sumodeliuoti atitinkamų veiksmų programas ir raidos scenarijus.

Rengiant ir įgyvendinant ilgalaikės socialinės ekonominės raidos strategijas konkrečiose valstybėse, turi būti prioritetiškai atsižvelgiama į atitinkamos šalies bei tam tikro laikotarpio ypatybes [4; 9]. Tai reiškia, kad išdėstytieji teiginiai kiekvienu konkrečiu atveju turi būti adekvačiai pritaikomi prie vietinių sąlygų.

Socialinės ekonominės raidos ilgalaikės strategijos rengimo ir įgyvendinimo ypatumai Lietuvos sąlygomis

Socialinėse ekonominės raidos strateginiai etapai. Atsižvelgiant į šiuolaikinės situacijos Lietuvoje ypatumus, valstybės socialinės ekonominės raidos strategijoje turėtų būti numatyti du svarbiausieji *etapai*:

1. Socialinės ekonominės padėties *normalizavimo* etapas (artimiausieji 3–4 metai);
2. Intensyvios tolimesnės socialinės ekonominės raidos bei nacionalinio verslo *pakilimo* etapas (10–12 tolesnių metų).

Ši nuostata grindžiama tuo, kad:

- artimiausiais metais (per 3–4 metus), pritraukus vidines bei užsienio investicijas ir realiai suaktyvinus verslo plėtrą bei gerokai sumažinus nedarbą, turi būti *stabilizuota* socialinė ekonominė situacija (turima galvoje, kad socialinė ekonominė padėtis gali būti stabilizuota *rinkos liberalizavimo* bei *intensyvaus užsienio investicijų skatinimo* priemonėmis, leidžiančiomis suformuoti Lietuvoje reikiamą kapitalo potencialą);
- stabilizavus socialinę ekonominę padėtį, turi prisidėti *intensyvus tolimesnis ūkio plėtojimas*, vis aktyviau skatinant ir palaikant *nacionalinio verslo struktūras*: nacionalinio verslo struktūrų skatinimo ir palaikymo priemonėmis turi būti užtikrinamas Lietuvos ūkio subjektų produktyvumas ir konkurencingumas Europos Sąjungos bei globalinėse rinkose; taip pat aktyvinamas gamybos modernizavimas, atsižvelgiant į vis labiau sudėtinęjančius darbo našumo, kokybės, efektyvumo ir socialinių garantijų užtikrinimo reikalavimus sparčiau modernių technologijų (ypač informacinių ir intelektinių technologijų) plitimo sąlygomis.

Šie strateginiai sprendimai turėtų apimti 13–15 metų perspektyvą.

Socialinės ekonominės padėties stabilizavimo etapas. *Socialinės ekonominės padėties stabilizavimo etape* turėtų būti įveikta šiuo metu besireiškianti ekonominė krizė ir pašalintos neigiamos šios krizės socialinės pasekmės: per artimiausius 3–4 metus turėtų būti gerokai padidintas šalies bendras vidinis produktas, smarkiai sumažintas nedarbas, sudarytos prielaidos tolimesnei ūkio modernizacijai. Tuo laikotarpiu turėtų būti:

- galutinai parengta įstatyminė bazė, reikalinga liberalizuoti rinkai ir sudaryti palankiai teisei aplinkai intensyviai verslo plėtrai;
- parengtos ir pradėtos įgyvendinti priemonės, skirtos sušvelninti neigiamoms socialinėms pasekmėms, galinčioms pasireikšti rinkos liberalizavimo sąlygomis;
- racionalizuota valstybės valdymo institucijų veikla, revizuojant ir optimizuojant tiek centrinių, tiek ir regioninių valdžios įstaigų vykdomų funkcijų struktūras ir užtikrinant šių funkcijų tarpusavio suderinamumą ir vykdymą tokiu kokybės lygiu, kad būtų efektyviai įgyvendinama šalies ir visuomenės interesus realizuojanti valstybės politika; atitinkamos priemonės turi būti nukreiptos į neigiamų „biurokratizmo“ apraiškų pašalinimą, valdžios įstaigų atsakomybės ir veiklos rezultatyvumo padidinimą bei šios veiklos monitoringo sistemos sukūrimą;
- parengtas ir įgyvendintas tikslinių priemonių kompleksas investicijoms pritraukti, kad būtų galima radikaliai modernizuoti įvairias ūkio grandis ir sukurti daug naujų darbo vietų.

Tikslinių priemonių kompleksas investicijoms pritraukti turėtų būti rengiamas ir įgyvendinamas, remiantis nuostata, kad investicijų pritraukimas turi būti orientuotas į *nedarbo mažinimo, regioninės plėtros bei ūkio technologinės modernizacijos prioritetus*. Tai reiškia, jog tais atvejais, kai investicijos orientuotos būtent į šiuos prioritetus, investavimui turėtų būti sudaromos *ypač palankios sąlygos*. Išskirtinai palankų režimą investavimo procesams tikslinga būtų taikyti, jei investicijos skirtos:

- darbo vietoms kurti ypač aukšto nedarbo lygio šalies regionuose ar ūkio sektoriuose;
- verslui aktyvinti socialinės ekonominės raidos sąstingio regionuose;
- aukštoms technologijoms diegti, naujiems produktams kurti bei eksportinėms potencialioms stiprinti, kartu įgyvendinant nuostatas, kad būtina ženkliai didinti darbo našumą, plėtoti konkurencingumą ir sudaryti galimybes jaunajai kartai dirbti intelektualinį, kūrybingą ir gerai apmokamą darbą (pastaroji aplinkybė ypač svarbi užtikrinant visuotinį užimtumą kūrybingiems, iniciatyviems ir gerai išsilavinusiems jaunosios kartos atstovams);
- technologinei modernizacijai, orientuotai į energetinių išteklių taupymą bei ekologinių problemų sprendimą, įgyvendinti;
- esminėms socialinėms problemoms spręsti.

Siekiant pritraukti daugiau investicijų, turėtų būti įgyvendintos kryptingos *teisėsaugos ir teisėtvarkos* priemonės, kurios galėtų užtikrinti įvairiapusišką investuotojų,

investavimo objektų bei investicinės veiklos saugumą bei investavimui palankių sąlygų ir garantijų stabilumą.

Investicijoms pritraukti galėtų būti pasitelktos ir papildomos *vartojimo skatinimui* skirtos priemonės: vartojimo skatinimas turėtų būti nukreiptas į intensyvesnį ekonominės veikos ir verslo *aktyvinimą*. Tam pačiam tikslui gali būti panaudotos ir tikslinės priemonės, kuriomis įgyvendinama „oazių“ politika. Šios politikos esmė tokia: išryškinti prioritetingas socialinės ekonominės raidos kryptis, identifikuojamos tos ūkio sistemos grandys, kurių modernizacija galėtų būti socialiai efektyviausia, ir toms grandims sudaromos palankiausios („oazių“) raidos sąlygos, jų modernizacijai taikant ir „smūginius“ bei „šoko terapijos“ metodus. „Oazių“ politika neretai būna patraukli užsienio investitoriams.

Dėl forsuito investicijų pritraukimo ir vartojimo aktyvinimo galėtų būti sudarytos realios prielaidos ne tik stabilizuoti socialinę ekonominę padėtį, bet ir pradėti realiai remti *nacionalinį verslą*. Jeigu artimiausiais metais bendras vidinis produktas pradėtų sparčiai didėti, tai sudarytų ekonomines prielaidas kryptingai palaikyti *nacionalinių verslo subjektų konkurencingumo didinimo priemones ir jų veržimąsi į globalines rinkas*. Tokiu būdu realiai galėtų būti pradėtas *intensyvios socialinės ekonominės raidos bei nacionalinio verslo pakilimo etapas*.

Intensyvi socialinė ekonominė raida bei nacionalinio verslo pakilimas. *Intensyvios socialinės ekonominės raidos bei nacionalinio verslo pakilimo etape* (per 10–12 tolimesnių metų) Lietuvoje turėtų susiformuoti *specializuoti nacionalinio verslo sektoriai*, efektyviai integruoti į Europos Sąjungos bei į globalinėse rinkose veikiančias tarptautinio verslo struktūras. Tuose sektoriuose būtų kuriami į globalines rinkas eksportuojami aukšto kokybės ir konkurencingumo lygio bei *unikalūs ir specifiški* produktai. Tų sektorių raida turėtų garantuoti aukštą užimtumą bei vis didėjančią gyventojų perkamąją galią.

Specializuoti nacionalinio verslo sektoriai turėtų būti *valstybės remiami*. Tuo tikslu rengiant ir įgyvendinant įvairias *valstybines verslo rėmimo programas*, ypatingą dėmesį reikėtų skirti:

- naujoms technologijoms diegti,
- socialiai reikšmingam verslui palaikyti,
- verslo informatizacijai ir e-verslui palaikyti,
- verslo intelektualizacijai,
- verslo ekologizavimui,
- jaunų specialistų įdarbinimui ir profesinei karjerai palaikyti,
- eksportui remti ir marketingui tobulinti,
- regioniniam verslui palaikyti.

Specializuotų nacionalinio verslo sektorių plėtrai palaikyti turi būti įgyvendinamos adekvačios ne tik valstybės socialinės ir ekonominės politikos, bet ir švietimo, studijų, mokslo ir technologijų, kultūros, užsienio, vidaus ir kitos politikos priemonės.

Nacionalinio verslo rėmimo idėja Lietuvoje realiai galėtų būti įgyvendinta tik tuo atveju, jei bendras vidinis produktas būtų žymiai didesnis už dabartinį ir, jei, bendram vidiniam produktui augant, iš valstybės biudžeto galima būtų skirti tam rėmimui reikiamas lėšas. Kol bus galima vykdyti intensyvios socialinės ekonominės raidos

bei nacionalinio verslo pakilimo politiką, per artimiausius 3–4 metus turi būti suformuotas ženklus papildomas *kapitalo potencialas*.

Apibendrinant šiame skyrelyje išdėstytus teiginius galima teigti, kad formuojant Lietuvos socialinės ekonominės raidos strategiją bei verslo rėmimo programas artimiausiu metu būtina atlikti *kompleksinius situacijos europinėse ir globalinėse rinkose tyrimus*, įvertinti *visuotinės technologinės bei informacinės pažangos perspektyvas* ir tuo remiantis apibrėžti svarbiausius *nacionalinio verslo perspektyvos specializacijos prioritetus*, į kuriuos turėtų būti orientuojama dabartinė tiek ūkio, finansų, užimtumo, tiek ir švietimo, studijų, mokslo ir technologijų, kultūros, užsienio ir kita politika.

Žmogiškųjų išteklių ugdymas bei mokslo ir technologijų plėtra socialinę ekonominę raidą apibrėžiančių strateginių sprendimų sistemoje

Žmogiškųjų išteklių ugdymas bei mokslo ir technologijų plėtra – prioritetinga šiuolaikinės visuomenės raidos kryptis. Vykstant globalizacijos ir tarptautinės integracijos procesams bei formuojantis informacinei visuomenei, vis didesnę reikšmę įgauna *žmogiškųjų išteklių ugdymas bei mokslo ir technologijų plėtra* [2; 7; 8]. Ši aplinkybė ypač svarbi šalims, disponuojančioms gana ribotais gamtos turtais bei materialiniais ištekliais, ir kurių socialinę ekonominę raidą iš esmės lemia *žmogiškųjų išteklių kokybė bei sugebėjimai intensyviai kelti žmogiškųjų išteklių tobulinimo ir jų panaudojimo efektyvumą įvairiomis inovacijų skleidimo bei mokslo ir technologijų plėtos priemonėmis* [4; 5]. Šis teiginys taikytinas daugumai Rytų ir Vidurio Europos šalių, tarp jų ir Lietuvai: tų šalių, ypač besintegruojančių į Europos Sąjungą bei į NATO, socialinės ekonominės raidos perspektyvą lemia būtent *žmogiškųjų išteklių potencialas* bei sugebėjimas plėtoti *mokslo ir technologinę pažangą*. Tai reiškia, kad, svarstant valstybės raidos klausimus, ypatingas dėmesys turi būti skiriamas *žmogiškųjų išteklių tobulinimo bei mokslo ir technologijų plėtos strategijoms*. Todėl rengiant ir įgyvendinant socialinę ekonominę raidą apibrėžiančius strateginius sprendimus, žmogiškųjų išteklių tobulinimo bei mokslo ir technologijų plėtos strategijos turi būti traktuojamos kaip *prioritetingos specializuotos strategijos bendroje valstybės raidos strategijų struktūroje*.

Savo ruožtu, rengiant ir įgyvendinant strateginius sprendimus dėl žmogiškųjų išteklių ugdymo bei mokslo ir technologijų plėtos, Lietuvoje prioritetas turėtų būti skiriamas *universitetinio mokslo raidai*. Tai reiškia, kad žmogiškųjų išteklių tobulinimui bei mokslo ir technologijų plėtrai skirtose strategijose kaip esminę grandį reikėtų išskirti būtent *universitetinio mokslo raidos strategiją*.

Universitetinio mokslo raidos strategijos parengimo ir įgyvendinimo tikslas – mokslinių tyrimų bei studijų esminiu modernizavimu sudaryti prielaidas, kad Lietuvos visuomenės intelektinis lygis, darbo vietų kvalifikacinė struktūra bei darbo kokybė ir efektyvumas, o kartu ir darbo apmokėjimas ir visuomenės gerovė artėtų prie standartų ir modelių, kurie yra susiformavę aukščiausią socialinės, ekonominės ir technologinės pažangos lygį pasiekusiose Vakarų Europos šalyse, JAV bei kituose pirmaujančiuose pasaulio kraštuose. Šis tikslas išreiškia Lietuvos

integracijos į Europos Sąjungą ir NATO nuostatą ir atspindi būtinybę, kad būtų užtikrintas Lietuvos ūkio struktūrų konkurencingumas globalinėse rinkose, visuotinis užimtumas, o visų šalies socialinių sluoksnių gerovės lygis atitiktų Europos Sąjungos ir kitų Vakarų valstybių socialinės ekonominės pažangos normas.

Lietuvoje būtina sukurti ir toliau plėtoti *informacinės visuomenės įtvirtinimo bei konkurencingumo globalizacijos sąlygomis užtikrinimo* aplinką. Darbo rinkoje turėtų didėti aukštąjį išsilavinimą (ypač universitetinį) turinčių specialistų paklausa, o tai savo ruožtu atvertų jaunajai kartai esmines gyvenimo bei socialinio ekonominio aktyvumo perspektyvas. Todėl būtina žmogiškuosius išteklius orientuoti į vis labiau spartėjančias *inovacijas* bei įvairiapusiškas technologines, socialines ir ekonomines *transformacijas*, vis didesni dėmesį skiriant *kūrybinėms potencialoms* formuoti. Pastaroji aplinkybė, beje, išreiškia *mokslinių tyrimų ir studijų vienovės prioritetiškumą*.

Mokslinių tyrimų ir studijų modernizavimas universitetuose įgauna ypatingą svarbą: toks modernizavimas yra tiesiogiai orientuotas į visuomenės intelektualizaciją bei į masinį žmogiškųjų išteklių parengimą aukštos kokybės ir technologiško produkcijos kūrimui, intensyviai inovacinei veiklai ir konkurencijai Europos bei globalinėse rinkose ir informacinėse erdvėse. Tokio lygio žmogiškųjų išteklių parengimas ir sukaupimas Lietuvoje ateityje pasireikš ir kaip vienas svarbiausių veiksnių pritraukti papildomoms investicijoms, galinčioms užtikrinti intensyvią socialinę ekonominę raidą [7; 8; 9].

Universitetinio mokslo strategijos parengimo ir įgyvendinimo tikslas išreiškia šios strategijos *ilgalaikiškumą* ir jos orientaciją į ateinančių 5–10 metų laikotarpį, per kurį intensyviai turėtų vykti Lietuvos valstybės integracija į euroatlantines struktūras bei Lietuvos visuomenės adaptavimasis vakarietišku darbo našumo, kokybės ir efektyvumo, o kartu ir inovatyvumo bei kvalifikacijos standartų atžvilgiu. Principinė šios strategijos parengimo ir įgyvendinimo nuostata turėtų būti ta, kad mokslinių tyrimų ir studijų Lietuvos universitetuose modernizavimo priemonėmis turi būti užtikrintas visiškas Lietuvos mokslo ir technologijų plėtos potencialo integravimasis į europinę sistemą bei pasiekta, kad Lietuva europinėje darbo pasidalijimo sistemoje būtų traktuojama kaip informacinės visuomenės lygį įgyvendinęs bei masiškai aukštas technologijas kuriantis, jas eksportuojantis ir plačiai panaudojantis kraštas.

Čia išdėstytos nuostatos ir apibrėžia reikalavimus, keltinus modernizuojant mokslinius tyrimus ir studijas universitetuose.

Universitetinio mokslo raidos funkcijos ir kryptys bendroje mokslo ir technologijų raidos sistemoje. Rengiant ir įgyvendinant universitetinio mokslo raidos strategiją, turėtų būti išreiškiami nuostata, jog universitetinio mokslo raida – esminė bendrosios mokslo ir technologijų plėtos grandis, turinti atlikti šias svarbiausias funkcijas:

- taikant mokslinių tyrimų ir studijų integracijos ir sintezės metodus, *formuoti* kūrybingumu, inovatyvumu, informuotumu, įsisavintų žinių naujumo ir kompleksiško lygiu pasižymintį *visuomenės intelektinį branduolį*, o kartu sudaryti valstybei papildomas *konkurencingumo* galimybes [4; 11];

- fundamentinių ir taikomųjų tyrimų rezultatais *aprupinti* naujų technologijų kūrimo, įgyvendinimo bei paskleidimo procesus, taip pat tiesiogiai dalyvauti *modernizuojant* verslo bei viešojo sektoriaus struktūras ir tuo prisidėti, didinant darbo našumą, kokybę ir efektyvumą.

Suvokiant šiuolaikines aktualijas, Lietuvos universitetinio mokslo raida orientuotina į šias svarbiausias *funkcines kryptis*:

- fundamentinių tyrimų *palaiikymas*, siekiant išsaugoti ir stiprinti Lietuvoje sukauptą fundamentinio mokslo potencialą, tuo tikslu aktyvinant fundamentinių tyrimų Lietuvoje *integravimą* į pasaulinėje praktikoje plėtojamus fundamentinius tyrimus, ypatingą dėmesį skiriant šių žinių sklaidai;
- Lietuvos ūkio struktūrų bei visuomenės intelektinio potencialo *adaptavimas* Europos Sąjungos bei NATO technologinėse ir informacinėse erdvėse, tuo tikslu atliekant reikalingus tyrimus ir skleidžiant jų rezultatus tarp mokslininkų, studijuojančiųjų bei verslo ir valstybinio valdymo specialistų;
- konkrečių technologijų kūrimas ir taikomųjų tyrimų plėtojimas, naudojant universitetuose turimą bei toliau vystytiną potencialą.

Universitetinio mokslo raidą traktuojant kaip esminę bendrosios mokslo ir technologijų plėtros grandį, universitetinio mokslo ir studijų potencialą būtina vertinti kaip labai svarbų *nacionalinio turto* elementą. Šio potencialo vystymas turi būti suvokiamas kaip *svaibiausia prielaida, norint įgyvendinti strategines Lietuvos valstybės nuostatas, išreiškiančias integracijos į Europos Sąjungą ir NATO prioritetus*.

Lietuvos raidos strategijoje turėtų būti numatyta, kad valstybėje būtina suformuoti *universitetinio mokslo potencialą*, savo turiniu ir raidos kryptingumu išreiškiantį XXI amžiaus informacinės visuomenės, spartėjančios mokslo ir technologinės pažangos, intensyvėjančių tarptautinių mainų, gyvenimo būdo ekologizavimo, humanizavimo ir demokratizavimo prioritetus. Toks universitetinio mokslo potencialas turėtų būti formuojamas kaip *integruota fundamentinių ir taikomųjų tyrimų, naujų žinių ir pažangių technologijų kūrimo, perdavimo ir įgyvendinimo sistema*. Šios sistemos daugialypiai *integraciniai ryšiai* turėtų būti grindžiami nuostatomis, kad:

- universitetinio mokslo plėtojimas turi būti tiesiogiai integruotas į visos visuomenės mastu vykstančius socialinės ekonominės, mokslo ir technikos raidos procesus ir suvokiamas kaip būtina, o kartais ir lemiamą visuotinės pažangos sąlyga;
- moksliniai tyrimai traktuotini kaip esminė studijų bei mokymo procesų dalis, o studijos – kaip esminė mokslinių tyrimų bei naujų žinių ir technologijų kūrimo ir paskleidimo procesų dalis;
- moksliniai tyrimai atliktini daugelyje sričių bei krypčių ir turėtų būti tarpdisciplininio pobūdžio, o fundamentiniai ir taikomieji tyrimai bei naujų technologijų kūrimo ir skleidimo darbai turėtų sudaryti vientisą intelektinės produkcijos formavimo bei intelektinio potencialo plėtojimo procesą;

- moksliniai tyrimai turi būti orientuoti tiek į naujų intelektinių, informacinių bei materialinių produktų kūrimą, tiek į žmogiškųjų išteklių įvairiapusišką tobulinimą, ypatingą dėmesį skiriant mokslinių pedagoginių darbuotojų kvalifikacijos kėlimui, studijuojančiųjų parengimui dirbti kūrybinį intelektinį darbą bei naujai mokslininkų kartai ugdyti įvairiomis doktorantūros studijų bei daktaro disertacijų rengimo, habilitacijos, mokslinių stažuotė, dalyvavimo moksliniuose renginiuose bei tyrimų rezultatų skelbimui ir aptarimo akademiniuose sluoksniuose formomis;
- lygiavertės partnerystės principais į mokslinius tyrimus turi būti įtraukti įvairūs dalyviai ir vykdytojai, atstovaujantys šalies bei užsienio akademinės bendruomenės bei specialistų praktikų sluoksniams.

Minėtieji integraciniai ryšiai išreiškia universitetinio mokslo potencialui būdingas charakteristikas ir kartu leidžia apibūdinti *svaibiausias universitetinio mokslo raidos kryptis*, kurios turėtų padėti įgyvendinti šiuos *strateginius tikslus*:

- sukurti ir įvairiapusiškai plėtoti *naujausių žinių ir duomenų apie pažangią pasaulinę patirtį akumuliacinio, įvertinimo, adaptavimo valstybės ir visuomenės reikmėms bei sklaidimo ir pritaikymo Lietuvoje sistemą*, įgalinančią pasiekti mokslinių pedagoginių darbuotojų ir studijas baigiančių specialistų kompetencijos ir kvalifikacijos bei kuriamų intelektinių produktų kokybės *visišką adekvatumą* pasaulinėje praktikoje susiklosčiusiam lygiui bei konkurencingumo normoms; į tokią sistemą turėtų būti integruotos posistemės informacijai apie naujausius mokslo ir technikos pasiekimus pasaulyje rinkti, kaupti, analizuoti, įvertinti, atrinkti ir skleisti, taip pat analizuoti ir įvertinti Lietuvos ūkio bei visuomenės struktūrų sugebėjimą absorbuoti naujausias pasaulyje gaunamas žinias ir pažangią patirtį;
- sukurti susireguliacinio principu veikiančią mokslinio potencialo *racionalios specializacijos pasirinkimo ir pastovaus šios specializacijos aktualizavimo bei patikslinimo sistemą*, įgalinančią pasirinkti tokius mokslinių tyrimų bei kitų darbų *prioritetus*, kuriuos įgyvendinant būtų pasiektas aukštas mokslo darbų kokybės lygis, sąlygojantis galimybę konkrečiose ir griežtai apibrėžtose specializacijos srityse pelnyti europinį ir pasaulinį pripažinimą bei tapti lyderiais atitinkamuose tarptautinių mokslo darbų rinkų segmentuose, į tokius prioritetus orientuojant *mokslinio potencialo plėtojimą*, atitinkamai *koncentruojant* žmogiškuosius, finansinius, materialinius ir informacinius išteklius bei *specializuojant mokslo darbų tematiką*;
- pasiekti, kad atliekamų mokslinių tyrimų tematika būtų adekvati Europos Sąjungos ir NATO struktūrose vykdomų tyrimų tematikai ir kad atliekami tyrimai būtų integruoti į atitinkamus tarptautinius projektus bei programas, kad būtų aktyviai bendradarbiaujama su užsienio partneriais

tiesioginių dvišalių ar daugiašalių partnerystės ryšių pagrindu;

- sukurti ir įgyvendinti lanksčias vidinės mokslinės kooperacijos struktūras ir organizacines formas bei išorinių ryšių sistemas, integruojančias įvairių padalinių bei pavienių mokslininkų ir specialistų potencialą ir įgalinančias skatinti kūrybinę iniciatyvą, formuoti potencijas sinergetiniam efektui gauti ir kartu plėtoti *atvirų universitetų sistemą*, realiai įgyvendinančią aukštos mokslinės kvalifikacijos, kūrybinės laisvės, tolerancijos ir demokratiškumo bei integracijos į tarptautines intelektinės veiklos erdves prioritetus.

Universitetinio mokslo funkcijų svarba valstybei lemia tai, kad universitetinio mokslo raidos Lietuvoje strategija turi būti laikoma *prioritetine*. Todėl universitetinio mokslo raida reikalauja *išskirtinio valstybės palaikymo bei adekvataus finansavimo*. Galimos įvairios to palaikymo formos. Beje, ieškant papildomų finansavimo šaltinių bei racionalizuojant turimų finansinių išteklių panaudojimą, būtų tikslinga priimti ir įgyvendinti kai kuriuos *organizacinius sprendimus universitetinio mokslo raidos Lietuvoje tarptautinio marketingo sistemai suformuoti*. Tokios sistemos sukūrimas ir tolimesnis plėtojimas galėtų pozityviai paveikti Lietuvos universitetinio mokslo potencialo integracijos į tarptautines struktūras procesą, o kartu užtikrinti Lietuvoje realią mokslo ir technologijų plėtrą. Be to, Lietuvoje galėtų būti įsteigta *Nacionalinė universitetinio mokslo ir technologijų plėtros agentūra*, kuri turėtų koordinuoti tarpuniversitetinių (Lietuvos mastu) mokslo ir technologijų plėtros programų ir projektų *formavimą*, šias programas ir projektus *integruoti* į įvairias Lietuvos ir tarptautines socialinės ekonominės raidos programas ir projektus, vykdyti užsakovų ir partnerių *paiešką* bei prireikus *administruoti* dalyvių iš Lietuvos veiklą, taip pat padėti vykdyti Lietuvoje sukurtų ar sukurtinų mokslinių produktų *marketingą* tarptautinėse rinkose bei realizuoti įvairias mokslo ir technologijų plėtros programas užsienyje ir vykdyti tarptautinio verslo subjektų užsakymus. Tokios agentūros veikla galėtų skatinti realią Lietuvos universitetinio mokslo potencialo integraciją į tarptautines struktūras ir įgyvendinti nuostatą, kad dalyvavimas tarptautinėse programose reikalauja *adekvataus tarptautinio marketingo bei profesionalaus administravimo*. Beje, viena iš priežasčių, dėl kurių Lietuvos universitetuose šiuo metu yra atliekama mažai darbų pagal tarptautines programas, yra tarptautinio marketingo stoka ir neprofesionalus paraiškų rengimo bei projektų vykdymo administravimas: šiam darbui būdingas „mėgėjiškas“ požiūris, grindžiamas vien atskirų mokslininkų bei katedrų asmeniniais kontaktais. Tokį darbą turėtų atlikti profesionalios tarnybos, turinčios įgaliojimus ir galimybes kontaktuoti su Lietuvos ir užsienio vyriausybėmis struktūromis, ambasadamis, Europos Komisijos, NATO, Jungtinių Tautų, UNESCO tarnybomis, kuruojančiomis atitinkamas mokslo ir technologijų plėtros sritis, taip pat su įvairių mokslo ir studijų įstaigų vadovais, galinčiais savarankiškai ir operatyviai priimti sprendimus įvairiais partnerystės klausimais. Nacionalinė universitetinio mokslo ir technologijų plėtros agentūra prie atskirų universitetų galėtų steigti savo padalinius, kad jie „aptarnautų“ atitinkamuose

universitetuose turimo potencialo tarptautinio marketingo procesą.

Išdėstyti teiginiai apima tik dalį esminių nuostatų, į kurias reikėtų atsižvelgti, rengiant ir įgyvendinant tiek universitetinio mokslo raidos, tiek ir žymiai bendresnes žmogiškųjų išteklių tobulinimo bei mokslo ir technologijų plėtros strategijas. Antra vertus, tinkamas išdėstytais teiginiais apibrėžiamų strateginių sprendimų parengimas ir įgyvendinimas yra esminė sąlyga, norint įvairiapusiškai plėtoti modernią visuomenę. Žmogiškųjų išteklių tobulinimas bei mokslo ir technologijų plėtra – labai svarbi socialinės ekonominės raidą lemiančių sąlygų grupė, kuriai turi būti skiriamas prioritetas dėmesys, rengiant ir įgyvendinant ilgalaikę valstybės socialinės ekonominės raidos strategiją. Šių sąlygų įvertinimas įgalina deramai atsižvelgti į daugelį aplinkybių, kurias lemia globalizacijos, tarptautinės integracijos bei informacinės visuomenės raidos procesai, o tai savo ruožtu sudaro prielaidas priimti ir realizuoti strateginius sprendimus, užtikrinančius visokeriopą valstybės ir visuomenės pažangą.

Išvados

Šiuolaikinės valstybės socialinė ir ekonominė raida – sudėtingų ir prieštaringų procesų kompleksas, reikalaujantis gilaus ir daugialypio suvokimo bei pažinimo, sisteminio požiūrio ir efektyvaus valdymo. Esminė sąlyga sėkmingai valstybės ir visuomenės raidai – sugebėjimas parengti ir įgyvendinti *ilgalaikes valstybės raidos strategijas*, kurios kompleksiskai apimtų visas svarbiausias politinio, socialinio ir ekonominio gyvenimo, kultūrinės raidos ir technologinės pažangos *kryptis*, išryškintų ilgalaikės raidos *prioritetus*, numatytų *aktualių problemų sprendimo ir jų prevencijos būdus*. Strateginiai sprendimai turi būti parengiami ir įgyvendinami, atsižvelgiant į globalizacijos, informacinės visuomenės bei stambių tarptautinių struktūrų raidai būdingus *dėsningumus*. Pastarųjų logikos suvokimas lemia būtinybę tuos sprendimus parengti ir įgyvendinti, laikantis tam tikrų *principų*, kuriais išreiškiami reikalavimai tiek strategijų turiniui, tiek ir jų parengimo ir įgyvendinimo metodikai.

Svarbiausiais socialinės ekonominės raidos strategijų *turinį* apibrėžiančiais principais laikytini šie:

- humanistinių ir demokratijos vertybių, socialinės harmonijos ir ekologiškos raidos prioritetiškumo principai;
- socialinės ekonominės gerovės harmoningo ir sinchronizuoto kėlimo principas;
- nacionalinio saugumo kompleksinio užtikrinimo principas;
- mokslo ir technologinės pažangos bei inovacijų ir intelektualizacijos skatinimo principas;
- atvirumo, žmogiškųjų išteklių ugdymo, informacijos bei kultūrinių mainų plėtros principas.

Svarbiausiais strateginių sprendimų parengimo, pagrindimo ir įgyvendinimo *metodikas* apibrėžiančiais principais laikytini šių sprendimų pagrįstumo, realistiškumo ir kompleksiskumo, orientavimo į kokybinius pokyčius bei į problemų prevenciją, nepertraukiamos adaptacijos ir dinamiško adekvatumo aplinkos pokyčiams, orientavimo į visuotinę interesų harmoniją ir kt.

Socialinės ekonominės raidos strategijų struktūrose tikslinga išryškinti *specializuotas strategijas*. Įvertinus dabartinio laikotarpio ypatumus, galima teigti, kad svarbiausiomis specializuotomis strategijomis, įtrauktinomis į socialinės ekonominės raidos strategijų struktūras, laikytinos žmogiškųjų išteklių, mokslo ir technologijų plėtros strategijos; šioms strategijoms rengti ir įgyvendinti globalizacijos, informacinės visuomenės kūrimo bei stambių tarptautinių struktūrų plėtros sąlygomis turi būti skiriamas ypač didelis dėmesys.

Dabartiniu laikotarpiu socialinės ekonominės raidos strategijose akcentuoti šie prioritetai:

- valstybės vietą ir funkcijas tarptautinės bendrijos ir tarptautinių darbo pasidalijimo sistemų atžvilgiu išreiškiantys prioritetai;
- valstybėje realizuotinių gyvenimo būdo modelių charakteristikas ir ypatybes išreiškiantys prioritetai;
- visuomenės struktūros pokyčius išreiškiantys prioritetai;
- valstybės ir visuomenės saugumo ir stabilumo nuostatas bei nacionalinius interesus išreiškiantys prioritetai;
- socialinę brandą ir ekonominę gerovę išreiškiantys prioritetai.

Socialinės ekonominės raidos ilgalaikių strategijų rengimo ir įgyvendinimo problemų sprendimas – aktuali ir perspektyvi tolimesnių mokslinių tyrimų ir praktinių darbų kryptis, ypač reikšminga Lietuvai bei kitoms Rytų ir Vidurio Europos šalims dėl jose vykstančių transformacijų.

Literatūra

1. Buzan, B. *Žmonės, valstybė ir baimė*. Vilnius: Eugrimas, 1997.
2. Cristensen, P. and Hansen, J. *Harmonija ir produktyvumas. Įvadas į vadybą ir darbo ekologiją*. Vilnius, 1997.
3. Fridman, M. *Kapitalizmas ir laisvė*. Vilnius Mintis, 1998.
4. Huntington, S. *The clash of civilizations and the remaking of world order*. London: Touchstone Books, 1998.
5. Laqueur, W. *Europa mūsų laikais 1945-1992*. Vilnius: Amžius, 1995.
6. *Management und Markt: Unternehmensführung: gesamtwirtschaftliche Rahmen*. Beck Verlag, 1994.
7. Melnikas B., Jakubavičius A. ir Strazdas R. *Inovacijos: verslas, vadyba, konsultavimas*. Vilnius: Lietuvos inovacijų centras, 2000.
8. Melnikas B. *Menedžmentas ir transformacijos Rytų ir Vidurio Europos šalyse*. Vilnius: Lietuvos karo akademija, 1995.
9. Melnikas B. *Verslo aplinka ir transformacijų procesai: Rytų Europos raida*. Vilnius: Technika, 1994.
10. Parsons, W. *Viešojo politika: politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
11. Porter, M. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: The Free Press, 1980.

Borisas Melnikas

Long-term Social Economic Development Strategy: Theoretical Models and Decisions Priorities in Lithuania

Summary

The article outlines and discusses the main problems and priorities of the preparing and realization of the long-term modernization and development strategies in the Eastern and Central European countries, especially in Lithuania. The methods and problems of strategic decisions making in the region are described. The analysis focuses on the phenomenon of globalization, international integration and information societies development as the main factors of the modernization and social, economic and technological development in the Eastern and Central European countries and in particular in Lithuania. Some suggestions of long-term social economic strategy for Lithuania are discussed.